

Innehåll

Finanslandstingsrådet och Landstingsdirektören har ordet ..... **sid 1**

2007 i backspegeln ..... **sid 3**

Landstinget till din tjänst ..... **sid 5**

Vård på nära håll ..... **sid 8**

Kollektivtrafik till lands och till sjöss ..... **sid 14**

SL: Tillförlitlig trafik för långa och korta resor

Färdtjänsten: Trygga resor som höjer livskvaliteten

WÅAB: Båttrafik för en levande skärgård

Samverkan och planering för en attraktiv storstadsregion ..... **sid 19**

Organisation och styrning ..... **sid 20**

• • •

- Efter 2006 års val fick Alliansen ett stort förtroende att genomföra en borgerlig politik i landstinget. Med 86 av 149 mandat i Landstingsfullmäktige utgör Alliansen den starkaste borgerliga majoriteten någonsin.

Vårt arbete fokuserar på tre huvudområden; tillgänglighet och kvalitet i vården, tillförlitlighet och trygghet i kollektivtrafiken samt ordning och reda i finanserna. När vi summerar året som gått kan vi konstatera att vi har all anledning att vara stolta över det vi uträttat så här långt.

Genom förberedandet och införandet av valfrihetsreformen Vårdval Stockholm stärker vi valfriheten för patienten och ökar mångfalden av vårdgivare. De stockholmare som reser med SL varje dag är fler och mer nöjda än tidigare. Vi håller god ordning på finanserna. De långsiktiga finansiella målen är uppfyllda och kreditvärderings- och ratinginstitutet Standard & Poor's betyg för Stockholms läns landstings långfristiga upplåning höjdes från AA till AA+.

Vi kommer nu att fortsätta våra satsningar på att skapa goda förutsättningar för landets bästa och mest tillgängliga sjukvård och kollektivtrafik. Det växande befolkningsantalet innebär stora utmaningar för landstinget. En förutsättning för att kunna erbjuda stockholmarna den bästa vården och den mest tillförlitliga kollektivtrafiken är att fler människor går från utanförskap till arbete. Regeringens målmedvetna arbete, tillsammans med en fördelaktig högkonjunktur, har resulterat i att fler stockholmare än någonsin nu har ett jobb att gå till.

Stockholms läns landsting har ett viktigt uppdrag att skapa goda förutsättningar för företagande och tillväxt, inte minst inom life science. Det nya universitetssjukhuset – Nya Karolinska Solna – blir navet i en miljö som främjar forskning, sjukvård och företagande i hela regionen. Det är en satsning som ska göra Stockholm till en världsledande region inom life science. Beslutet att bygga sjukhuset är ett av de viktigaste besluten som Landstingsfullmäktige kommer att fatta under 2008.

Vi vill med Alliansens politik göra vardagen enklare för stockholmarna. Ett led i detta arbete är att låta stockholmarna behålla mer pengar i plånboken. Vi börjar därför målmedvetet sänka landets i särklass högsta landstingskatt, tioöring för tioöring.

Personalens goda arbete och betydelse för det gångna årets framgångsrika resultat kan inte betonas i tillräckligt stor utsträckning. Vi vill rikta ett stort tack till all personal som varit delaktig i det fina resultat som åstadkommit under 2007.

Chris Heister
Finanslandstingsråd

• • •

- Vår stora utmaning är befolkningstillväxten. En stark och positiv utveckling som ställer stora krav på landstinget; invånarna ska ju få valuta för sina skattepengar. I det korta perspektivet gäller det att öka tillgängligheten och tillförlitligheten i vården och kollektivtrafiken. Långsiktigt gäller det främst infrastrukturen och hållbarheten.

Landstingets ekonomiska resultat, drygt en miljard i överskott, ger en bra grund för att klara de framtida behoven. Listan över investeringsobjekt är lång, bland annat mer och bättre kollektivtrafik samt nytt universitetssjukhus, Nya Karolinska Solna.

Därför fortsätter vi med ett läns- och regionperspektiv framför ögonen. Arbetet med den nya regionplanen är i full gång. Visionen är att skapa Europas mest attraktiva storstadsregion. 2007 tog vi även beslut om utökat samarbete med Karolinska Institutet för att ytterligare stärka forskning, utveckling och utbildning i regionen.

Hälso- och sjukvården hade en positiv utveckling under året. Tillgängligheten, speciellt inom primärvården ökade. Det gäller även förtroendet för sjukvården. När det

gäller väntetider nådde vi däremot inte ända fram. Trots vårdgarantin var många vårdköer fortfarande alltför långa under 2007. Här måste vi bli bättre.

Den långsiktiga satsningen på Vårdguiden som kommunikationskanal, och första vårdkontakt, får mycket bra respons. 2007 hade *www.vardguiden.se* närmare åtta miljoner besökare. En ökning med hela 30 procent från 2006.

2007 var även ett bra år för kollektivtrafiken. Förbättrat god ekonomi, mer nöjda kunder, bättre punktlighet och rekordhögt antal resenärer talar sitt tydliga språk. Sedan 2004 har antalet resor, en vanlig vardag, ökat med nästan 8 procent. Att öka kollektivresandet är en av landstingets viktigaste miljöinsatser.

Under 2007 nådde vi flera av delmålen i landstingets miljöpolitiska program, bland annat minskade kemikalieutsläpp. Ribban inför kommande år ligger ännu högre. Bland annat ska minst hälften av landstingets transporter utföras med förnybara drivmedel.

Men landstingets goda resultat hade inte varit möjligt utan alla engagerade medarbetare och underleverantörer. Som ny tillträd landstingsdirektör är jag imponerad av kompetensen i organisationen. Men jag är också övertygad om att den kan användas ännu bättre. Min uppgift är att ge goda förutsättningar – och tydliga mål – för verksamhetens utveckling. Om alla bidrar till helheten kan vi tillsammans möta kraven från en växande befolkning. Det är vår gemensamma utmaning.

Mona Boström
Landstingsdirektör

• • •

2007 i backspegeln

Januari

- SL lanserar nytt taxesytem och biljettförsäljning via SMS.
- SL beslutar satsa 565 miljoner kronor för att bygga en ny pendeltågsdepå i Södertälje.
- Landstingets nya miljöprogram, Miljö Steg 5, börjar gälla. Programmet innehåller bland annat mål för minskad energianvändning, utsläpp av kemikalier och läkemedelsrester, samt kretsloppshänsyn vid upphandling och inköp.
- Landstinget öppnar "Alkohollinjen", en telefontjänst för personer med riskbruk av alkohol i Stockholms län.

Februari

- Ny landstingsrapport pekar på ett stort behov av nya vårdplatser. Bakgrunden är det ökande antalet äldre samt en väntad befolkningsökning i länet.

- En arbetsgrupp med uppdrag att identifiera problem inom barnsjukvården – och föreslå åtgärder – tillsätts.

Mars

- Hela Stockholms läns landsting är nu miljöcertifierat enligt ISO 14001.
- Vårdguiden, som arbetar med råd och vägledning i hälso- och sjukvårdsfrågor, firar femårsjubileum.
- Landstinget beslutar införa allmän pneumokockvaccination för barn.

April

- Kontantstopp i busstrafiken. Alla resenärer måste nu köpa sin bussbiljett i förväg.
- Landstinget tillsätter en utredning som ska se över driftsformerna för Folk tandvården.

Maj

- Radiumhemmet vid Karolinska Solna öppnar 14 nya vårdplatser för cancerpatienter.
- Arbetet med den nya regionala utvecklingsplanen, RUF 2010, går in i en ny fas. Regionplane- och trafiknämnden beslutar om vision, mål och strategier för regionens utveckling. Arbetet ska genomföras i nära samarbete med bland andra länets kommuner.
- Citybanan, med en sex kilometer lång tunnel för pendeltågstrafik under centrala Stockholm, får klartecken av regeringen. Landstinget är medfinansierare för stationerna.

Juni

- Landstingsstyrelsen beslutar om en ny modell med auktorisation för vårdgivare inom primärvården. Auktorisationen ligger till grund för patientvalssystemet Vårdval Stockholm som införs 1/1 2008.

Juli

- En rapport från barnhälsovården visar att närmare var åttonde nyfödd i Stockholms län utsätts för tobaksrök i hemmet. I åtta av länets kommuner och stadsdelar utsätts fler än vart femte barn för rök i hemmiljön.
- Antalet öppna vårdplatser på akutsjukhusen är fler än sommaren 2006. Delar av sjukvården i länet är ändå hårt belastad under sommarmånaderna.

Augusti

- Två nya blodbussar tas i bruk av Blodcentralen.
- Landstinget, Region Västra Götaland och Region Skåne arbetar fram ett gemensamt förslag till riktlinjer för att kunna ställa krav på att leverantörer och underleverantörer följer internationella konventioner.

September

- De första besluten om auktorisering av husläkarverksamhet, barnvårdscentraler och fotsjukvård blir klara. De auktoriserade verksamheterna kan efter årsskiftet 2007/2008 börja verka inom Vårdval Stockholm.

- SL presenterar en ny mätning om kundnöjdhet. 70 procent av de tillfrågade resenärerna ger högsta eller näst högsta betyg åt SL-trafiken.
- En ny närakut för barn invigs i anslutning till akutmottagningen vid Astrid Lindgrens Barnsjukhus.

Oktober

- Färdtjänsten upphandlar nya entreprenörer och kräver att alla nya taxibilar ska ha alkolås.
- Karolinska Universitetssjukhuset i Huddinge inviger "framtidens vårdavdelning" som väntas stå modell för hur moderna vårdavdelningar kan utformas.

November

- Under temat "Myt möter kunskap" arrangerar landstinget "Psykiatrins vecka". Patienter, anhöriga och andra intresserade kan ta del av föreläsningar, debatter och seminarier kring psykisk sjukdom och psykiatri.

December

- Invånarna i länet får en broschyr om Vårdval Stockholm, som införs 1/1 2008. Utskicket är inledningen på en informationskampanj som fortsätter in på det nya året.
- De två första avknoppningarna, där tidigare landstingsdrivna husläkarmottagningar övergår i privat regi, blir klara.
- Landstingsstyrelsens FoUU-utskott godkänner ett förslag för det fortsatta arbetet med Nya Karolinska Solna.

• • •

Landstinget till din tjänst

Du som bor och arbetar i Stockholms län möter landstinget i flera olika roller – till exempel som patient, resande i kollektivtrafiken, skattebetalare och kanske även som väljare.

Tre huvuduppdrag

Oavsett i vilken av länets 26 kommuner du bor är landstinget en gemensam nämnare – med övergripande ansvar för hälso- och sjukvård inklusive tandvård, kollektivtrafik och regionplanering. Forskning, utveckling och utbildning – som är en del av sjukvårdsuppdraget – utförs i samarbete med statliga Karolinska Institutet.

Den främsta inkomstkällan för landstinget är skatter från länets invånare. Verksamheten är därför beroende av hur stor del av befolkningen som arbetar och hur höga inkomster de har. Skattesatserna i länets kommuner varierar från 17,38 till 20,42 procent medan landstingskatten är densamma för alla. 2007 var landstingskatten 12,27 procent. 2008 sänktes den med 17 öre.

Beställare och utförare

För att utföra vård- och trafikuppdragen effektivt och marknadsmässigt agerar landstinget *beställare* och träffar avtal med olika *utförare* som sedan ansvarar för att driva hela, eller delar av verksamheten. Landstingsuppdragen utförs i två olika former:

- I egen regi: exempel är Karolinska Universitetssjukhuset och de vårdcentraler som drivs av landstinget. En del av verksamheterna drivs som aktiebolag, till exempel Danderyds sjukhus AB, Södersjukhuset AB och Locum AB.
- Via privata leverantörer/entreprenörer: exempel är Catio S:t Görans sjukhus och trafikentreprenören Veolia Transport som för närvarande driver tunnelbanetrafiken.

Driften av kollektivtrafiken till lands och till sjöss sköts helt av privata trafikentreprenörer. När det gäller vården stod 2007 privata vårdgivare för 29 procent av kostnaderna för den landstingsfinansierade hälso- och sjukvården i länet.

(Bildtext): 2007 köpte landstinget varor och tjänster för drygt 30 miljarder kronor – allt från sprutor, förband och läkemedel till avancerade vårdtjänster. Målet är att upphandla varor och tjänster med rätt funktion, rätt kvalitet och hög säkerhet till bästa möjliga pris. Dessutom ställs miljökrav i alla upphandlingar.

Samverkan och planering gör länet starkare

Stockholm är en tillväxtmotor som betyder mycket för Sverige. Regionen svarar för en stor del av den svenska ekonomin och är centrum för landets tjänsteekonomi. I länet bor 1,9 miljoner människor, 21 procent av Sveriges befolkning. Nästan 20 procent av länsinvånarna är födda utomlands – att jämföra med siffran för riket som är 12 procent.

Ett viktigt mål för landstingets arbete är att få länet att fungera som en helhet. Genom samarbete och planering – tillsammans med kommuner, myndigheter, näringsliv och organisationer – kan landstinget ge förutsättningar för goda och jämlika levnadsvillkor samt en långsiktigt hållbar livsmiljö. Arbetet med regionplanering handlar också om att stärka regionens attraktivitet och internationella konkurrenskraft.

(Bildtext till karta): Aktivt samråd och samarbete mellan länets 26 kommuner är en förutsättning för att skapa en attraktiv storstadsregion. Regional utvecklingsplanering är därför en av Stockholms läns landstings huvuduppgifter.

Kultur som kommer hela länet tillgodo

En del av landstingets regionala uppdrag handlar om att stimulera och skapa förutsättningar för ett rikt och mångsidigt kulturutbud i hela länet. Minst hälften av kulturbudgeten ska gå till verksamheter riktade till barn och ungdom. 2007 var andelen 71 procent.

Landstinget har sju regionala länsuppdrag – som samfinansieras med staten: Film Stockholm, Länsmusiken, Dans i Stockholms stad och län, Stockholms läns museum, Regionbiblioteket samt Mångkultur- respektive Läns hemslöjds konsulenterna. Landstinget stödjer även föreningslivet på regional nivå – till exempel idrotts-, pensionärs- och ungdomsorganisationer.

Förutom verksamheterna i länet satsas även resurser på kultur *inom* landstinget. Viktiga områden är programverksamheten *Kultur i vården* och den konstnärliga miljögestaltningen i landstingets lokaler och fastigheter.

(Bildtext): Landstinget är huvudfinansiär för Konserthuset. Av landstingets totala stöd till kulturverksamheten i länet går drygt en tredjedel till Konserthuset – 96 miljoner kronor under 2007.

Miljöprogram med mätbara mål

Landstinget arbetar sedan länge för en ekologiskt hållbar utveckling av Stockholmsregionen. Det första miljöprogrammet kom redan 1990. 2007 slutredovisades miljöprogrammet Miljö Steg 4 (för perioden 2002-2006) med goda resultat. Ett av de stora miljömålen var att minst 25 procent av landstingets transporter skulle drivas med förnybara bränslen – en del i arbetet för att minska luftföroreningarna. Vid utgången av 2006 beräknades siffran vara uppe i omkring 30 procent.

Det nuvarande programmet (Miljö Steg 5, för perioden 2007-2011) innehåller miljömål för transporter, energi, läkemedel, kemikalier och produkter. Landstingets klimatinvesteringar under 2008 handlar bland annat om energieffektivisering av byggnader, miljöanpassade ambulanser och nya biogasbussar. Att minska utsläppen av lustgas, till exempel genom destruktion av förbrukad gas, är också en viktig punkt. Åtgärderna ska minska utsläppen av växthusgaser och spara energi.

(Bildtext): I början av 2007 hade landstingets samtliga verksamheter – i den dåvarande organisationen – infört miljöledningssystem, certifierade enligt ISO 14001. Under året genomfördes även en omfattande kemikalieinventering, med målet att användningen av preparat som kan ha allvarliga hälso- och/eller miljöeffekter ska minska med 25 procent.

Dialog och insyn

Landstinget påverkar dig och ditt liv på olika sätt. Men du kan även påverka landstinget, bland annat genom att rösta i valet till *Landstingsfullmäktige* vart fjärde år. Du kan också framföra synpunkter direkt till politikerna. På www.sll.se kan du chatta med politiker inför varje fullmäktigemöte. Du kan också hitta kontaktuppgifter till samtliga förtroendevalda och se alla fullmäktigemöten direkt via webb-tv.

Alla fullmäktigemöten är offentliga. Offentlighetsprincipen ger dig även rätt att ta del av alla offentliga dokument. På www.sll.se finns protokoll och handlingar från de flesta av landstingets nämnder och utskott tillgängliga.

• • •

Vård på nära håll

Hög tillgänglighet, god patientsäkerhet och stort förtroende är några av förutsättningarna för vård med kvalitet. En viktig inriktning är även att stärka patienternas inflytande i vården.

Valfrihet, mångfald, trygghet

Den långsiktiga planeringen för hälso- och sjukvården inom Stockholms läns landsting kan sammanfattas i tre ledord: valfrihet, mångfald och trygghet. I praktiken betyder det att patientens vårdbehov ska styra vårdverksamheten, inte tvärtom.

Hälso- och sjukvården i Stockholmsregionen är mycket omfattande. Under 2007 utfördes cirka 289 000 vårdtillfällen i länet – en ökning med 2 procent från 2006. Tre fjärdedelar av länets 1,9 miljoner invånare var i kontakt med öppenvården. Det totala antalet läkarbesök i öppenvården ökade med 3,1 procent – inom primärvården med 4,4 procent. Antalet besök hos husläkare ökade med 5,5 procent.

Ökat förtroende

Många invånare nyttjar länets vårdresurser. Den länstäckande enkätundersökningen Vårdbarometern redovisar årligen vad invånarna tycker om hälso- och sjukvården. Andelen invånare som har stort förtroende för vården ökade 2007 till 63 procent (från 51 procent 2001, då Vårdbarometern genomfördes första gången). Fler än tidigare, 79 procent, anser sig också ha tillgång till den vård man behöver. 2001 var siffran 70 procent.

Enligt Vårdbarometern 2007 anser närmare 80 procent av länets befolkning att det egna hälsotillståndet är ganska eller mycket bra – en siffra som varit någorlunda konstant genom åren. 2001 var andelen 77 procent.

— — —

(”Målporträtt 1”, personporträtt, foto + faktaruta):

(Bildtext till foto):

Ökad tillgänglighet i sjukvården. *(namn på den person som porträtteras)* på

Hallonbergens vårdcentral i Sundbyberg, är en av många medarbetare som arbetat för att uppfylla landstingets huvudmål för vårdverksamheten 2007 – att öka tillgängligheten. På Hallonbergens vårdcentral ökade telefontillgängligheten från 74 procent (2006) till 96 procent (2007).

(Faktaruta ”Mål och resultat”):

Effektmål: minst 90 procent av telefonsamtalen till länets vårdcentraler och husläkarmottagningar ska besvaras inom godkänd svarstid.

Resultat: effektmålet ej uppnått, men spridningen i länet är stor – från 48 till 99 procent. Snittsiffran för 2007 är 84 procent.

— — —

— — —

("Målporträtt 2", personporträtt, foto + faktaruta):

(Bildtext till foto):

Ökad tillgänglighet i sjukvården. (*namn på den person som porträtteras*) på Luna vårdcentral i Södertälje, är en av många medarbetare som arbetat för att uppfylla landstingets huvudmål för vårdverksamheten 2007 – att öka tillgängligheten. På Luna vårdcentral tyckte fler patienter att de fick ett gott bemötande 2007, jämfört med 2006. Andelen ökade från 90 till 94 procent.

(Faktaruta "Mål och resultat"):

Effektmål: andelen av befolkningen som har stort eller mycket stort förtroende för vården ska öka jämfört med föregående år.

Resultat: effektmålet uppnått. Andelen av befolkningen som har stort förtroende för vården har ökat från 59 procent 2006 till 63 procent 2007.

— — —

Förberedelser inför Vårdval Stockholm

Mycket av det strategiska arbetet 2007 inriktades på att förbättra patienternas valfrihet och säkerhet – samt att förbereda införandet av Vårdval Stockholm. Tanken bakom den nya patientvalsmodellen är att förenkla för invånarna att aktivt välja husläkare eller mottagning. Under året påbörjades även en översyn av vården inom psykiatri och äldreomsorg. Syftet är att klargöra framtida vårdbehov.

Under 2007 gjorde landstinget speciella insatser för att:

- Öka tillgängligheten
- Vidareutveckla Vårdguiden
- Förbättra vårdgarantin
- Effektivisera läkemedelsanvändningen
- Förstärka barnsjukvården
- Förstärka cancervården
- Följa upp landstingets Folkhälsopolicy

Förbättrad tillgänglighet

De senaste årens utveckling för att öka tillgängligheten i vardagssjukvården fortsätter; vården flyttas ut från sjukhusen, närmare patienterna. Under 2007 förbättrades tillgängligheten till vården ytterligare, speciellt inom närsjukvården.

Andelen av länets befolkning som anser att det är lätt att komma i kontakt med vården ökade 2007 med tre procentenheter, till 71 procent. Mellan 2006 och 2007 ökade telefontillgängligheten till vårdcentraler och husläkarmottagningar från 68 till 73 procent (gäller svar vid första telefonsamtalet).

Ökad användning av Vårdguiden

Vidareutvecklingen av Vårdguiden, vårdens gemensamma informationsplattform, fortsatte 2007. Fokus låg på att skapa information och tjänster som underlättar för invånarna. Ett exempel är den personliga tjänsten *Mina vårdkontakter* som byggdes ut under året. I slutet av 2007 hade 100 000 invånare användarkonto i *Mina vårdkontakter*.

Webbplatsen *www.vardguiden.se* hade nästan 8 miljoner besökare under året, en ökning med 30 procent jämfört med 2006. Vårdguiden på telefon tog emot cirka 1,4 miljoner samtal under 2007. Ungefär 1 miljon av dessa var rådgivningssamtal till sjuksköterska.

— — —

(Faktaruta i anslutning till texten om Vårdguiden):

Jämför vård direkt på webben

Resultatet av 2007 års strategiska arbete för att öka valfriheten och tillgängligheten syns 2008 – bland annat i form av öppna kvalitetsredovisningar på *www.vardguiden.se*, där invånarna kan jämföra länets husläkarmottagningar och vårdcentraler. På webbplatsen redovisas statistik för telefontillgängligheten – och vad patienterna anser om bemötande, delaktighet och information.

Sedan flera år tillbaka följer landstinget kontinuerligt upp vårdens kvalitet. Då Vårdval Stockholm öppnar för fler vårdgivare i länet blir kvalitetsuppföljningen ännu viktigare. Det är landstinget som är yttersta garant för vårdgivarnas kvalitet.

— — —

Brister inom vårdgarantin

En ökande andel av befolkningen (77 procent 2007) anser att väntetiden till vård är rimlig. Trots detta visar uppföljningar att vårdgarantin brister inom flera områden. Långa väntetider finns till exempel inom ortopedi, hud samt hand- och thoraxkirurgi. Det gäller även neuropsykiatriska utredningar. Inom detta område har det varit svårt att leverera enligt vårdgarantin då vårdproducenterna är för få. Kapaciteten att producera extra utredningar är helt enkelt för liten.

Målet med vårdgarantin är att patienterna ska slussas vidare till vårdgivare som kan erbjuda vård inom garantitiden. Genom extra insatser av vårdgarantikansliet fick fler patienter önskad vård under året. Inom rehabilitering har väntetiden för ett första besök minskat avsevärt. 97 procent av de vårdsökande kan nu erbjudas besök inom fyra veckor, jämfört med tidigare väntetider på drygt ett år.

— — —

(Faktaruta i anslutning till texten om vårdgarantin):

Vårdgaranti = 0-5-30-90

Vårdgarantin omfattar alla medicinskt motiverade behandlingar och är ett samlingsnamn för behandlings-, besöks- och tillgänglighetsgaranti. Garantitiden är 0, 5, 30 respektive 90 dagar. 2007 utökades vårdgarantin att även gälla psykiatrisk vård.

Dessutom kortades garantitiden för besök hos husläkare från sju till fem dagar.
0 dagar. Kontakt med vårdcentral eller Vårdguiden på telefon *samma dag*.
5 dagar. Träffa läkare på vårdcentral eller husläkarmottagning *inom fem dagar*.
30 dagar. Besök hos specialist *inom 30 dagar*, efter att remiss skrivits.
90 dagar. Behandling inom den specialiserade vården *inom 90 dagar*, efter läkares beslut.

— — —

Mer effektiv läkemedelsanvändning

Under 2007 förbereddes en ny läkemedelsstrategi för landstinget. Syftet är att få en mer behovsanpassad, kunskapsbaserad och kostnadseffektiv användning av läkemedlen. Under året startade också ett nytt projekt som ska bevaka vilka nya specialläkemedel som kommer de närmaste åren – och hur dessa ska komma patienterna till del på ett säkert och bra sätt. Det nationella intresset för projektet, även bland andra landsting, är stort.

Kloka Listan är en förteckning över läkemedel som landstinget rekommenderar för att de är effektiva, säkra och prisvärda. Sedan 2005 görs även en miljöbedömning av läkemedlen. Genom att rekommendera läkemedel med minsta möjliga miljöpåverkan bidrar landstinget till att minska mängden läkemedelsrester i naturen.

Följsamheten gentemot Kloka Listan ökade 2007. Under året var endast tre av de 20 mest använda läkemedlen i länet *inte* med på listan. Sammantaget betyder det en mer effektiv läkemedelsanvändning inom landstinget.

Förstärkt vård för barn och cancerpatienter

Under 2007 tillfördes barnsjukvården höjd kompetens och kapacitet, bland annat genom utbildning av närsjukvårdens personal. Vid Danderyds sjukhus och Astrid Lindgrens barnsjukhus förstärktes barnakutmottagningarna. Astrid Lindgren fick även ny närakut för barn. Vid Karolinska Universitetssjukhuset förstärktes intensivvården och neonatalvården.

2007 togs beslut om en ny plan för den fortsatta utvecklingen av cancersjukvården i länet. Beslutet innebär ökade resurser för utredning, behandling med nya och bättre specialläkemedel, samt utökad vård av lungcancerpatienter.

Aktivt folkhälsoarbete

Landstingets Folkhälsopolicy täcker fem folkhälsomål: goda livsvillkor, god miljö, goda arbetsförhållanden, hälsosamma levnadsvanor och god psykisk hälsa. 2007 genomförde landstinget uppföljningar av Folkhälsopolicyn, bland annat genom olika typer av förebyggande hälso- och sjukvård, till exempel FaR (fysisk aktivitet på recept) samt olika överviktsprojekt för barn och vuxna.

Några överviktsprojekt som kan nämnas är föräldrautbildning om kost och motion i Botkyrka, ny ungdomsmottagning för behandling av fetma vid Norrtulls sjukhus, metodik för barnhälsovårdens arbete kring mat och rörelse i Södertälje, samt mobilt team i Danderyd som länkar samman specialist med husläkare.

- - -

(Faktaruta i anslutning till texten om folkhälsa):

Ny Folkhälsorapport 2007

2007 redovisade landstinget – för sjätte gången sedan 1987 – befolkningens hälsoläge i en folkhälsorapport. Sett i ett tjugooårs perspektiv har hälsan förbättrats kraftigt i flera avseenden. Medellivslängden har ökat, spädbarnsdödligheten har minskat, liksom andelen dagligrökare. Men samtidigt har den psykiska ohälsan och alkoholkonsumtionen ökat i länet.

Enligt 2007 års rapport bryts trenden med en ständigt ökande psykisk ohälsa. Invånarna har också blivit mer fysiskt aktiva. En negativ utveckling är de ökande hälsoskillnaderna mellan länets kommuner, till exempel när det gäller medellivslängd och förekomst av psykisk ohälsa. Läs eller ladda ned hela rapporten på www.folkhalsoguiden.se.

- - -

- - -

(Fristående faktaruta – med foto):

Landstinget planerar länets tandvård

Landstingets uppdrag är god tandhälsa och vård på lika villkor för alla. Tandvård för barn och ungdomar – till och med 19 år – är landstingsfinansierad, oavsett om patienten anlitar landstingsdrivna Folktandvården eller privattandläkare. Vissa sjuka, äldre och funktionshindrade har också rätt till ekonomiskt stöd för tandvård från landstinget.

En studie 2007 visar att 82 procent av länsinvånarna (20-70 år) besöker tandvården regelbundet för kontroll, men att cirka 8 procent har skjutit upp sin behandling av ekonomiska skäl – trots vårdbehov.

I landstingets övergripande kvalitetsuppföljning av vården 2007 representeras tandvården av effektmålet ”andelen kariesfria treåringar ska öka jämfört med 2006”. Målet uppnåddes ej under 2007. Andelen ligger kvar på samma nivå, 95 procent.

- - -

- - -

(Fristående faktaruta – med foton):

Konst och kultur i vården

Verksamheten *Kultur i vården* stimulerar och underhåller både unga och gamla med till exempel teater, högläsning och musik. Verksamheten riktas främst till barn och långtidspatienter inom vården samt äldre inom äldreomsorgen.

Stimulerande vårdmiljöer bidrar positivt till patienternas hälsa. Tillsammans med konstnärer och arkitekter – och fastighetsförvaltaren Locum – skapar landstingets

kulturförvaltning spännande miljöer. 2007 invigdes "framtidens vårdavdelning", GastroCentrum vid Karolinska Universitetssjukhuset i Huddinge. Avdelningen är utformad för att stimulera patienterna att bli mer aktiva och delta i sin egenvård.

--
--

(Egen sida som ägnas FoUU):

Forskning till patienternas nytta

Landstingets hälso- och sjukvårdsuppdrag innebär även ansvar för att långsiktigt utveckla och förbättra vården. Därför satsas varje år resurser på forskning, utveckling och utbildning (FoUU), ofta i samverkan med staten.

Samarbete med Karolinska Institutet

En av drivkrafterna bakom samarbetet mellan landstinget och statliga Karolinska Institutet (KI) är att skapa en nationellt och internationellt konkurrenskraftig sjukvård och forskning. Stockholmsregionen svarar idag för en betydande del av Sveriges totala forsknings- och utvecklingsinsatser, främst inom medicin och biomedicin. Inom vissa områden, till exempel Alzheimer, är forskningen internationellt banbrytande.

Forskning översätts till användbar kunskap

Genom att ta gemensamt ansvar för kunskapsbildningen i hälso- och sjukvården arbetar landstinget och KI tillsammans med att förbättra människors hälsa. I praktiken betyder det att skapa förutsättningar för en växelverkan mellan grundforskningen och den patientnära forskningen. På så sätt kan vetenskapliga upptäckter översättas till nya behandlingsmetoder, vårdprogram, läkemedel och tekniker; och ny kunskap om patienters behov snabbt återförs till forskningen, så att nya behandlingsmetoder kan utvecklas.

Nytt samverkansavtal med staten

Samverkansavtalet med KI undertecknades 2004. Detta regionala avtal kompletterar det nationella ALF-avtalet (Avtal om Läkarutbildning och Forskning) från 2003. ALF-avtalet reglerar statens ersättning till landstingen för deras medverkan i grundutbildningen av läkare, den medicinska forskningen samt den långsiktiga utvecklingen av hälso- och sjukvården.

Under 2007 har ett förslag till ny samverkansorganisation tagits fram, vilket också kommer att innebära en revidering av det nuvarande, regionala ALF-avtalet. För forsknings- och utvecklingsområdet föreslås att en forskningsstrategisk kommitté ska inrättas. Den ska bland annat föreslå prioriteringar och satsningar. För utbildningsområdet föreslås att landstinget tar plats i KI:s utbildningsstyrelse med tre ledamöter. Under styrelsen inrättas fyra geografiskt spridda enheter (CKU, Centrum för Klinisk Utbildning).

Över 1 miljard kronor till FoUU

2007 satsades cirka 1,25 miljarder kronor på FoUU, inom ramen för ALF-samarbetet. Staten bidrog med drygt 500 miljoner kronor och landstinget med drygt 700 miljoner kronor. Ungefär två tredjedelar av pengarna gick till forskning och utveckling och en tredjedel till utbildning.

Landstingets ansvar för utbildningen innebär främst att erbjuda praktik- och utbildningsplatser i vårdmiljö för studerande inom olika vårdutbildningar. Under 2007 innebar detta drygt 70 000 studieveckor för till exempel sjuksköterskor, sjukgymnaster, logopedier och läkare.

Forskning bedrivs även utöver ALF-finansieringen, till exempel inom Centrum för folkhälsa som är landstingets kunskapscentrum för folkhälsofrågor. Mer information på www.folkhalsoguiden.se.

(Bildtext): 2007 tog landstinget beslut om utökat samarbete med Karolinska Institutet – för att ytterligare stärka forskning, utveckling och utbildning i Stockholmsregionen. Mer information på www.forskningsstod.sll.se.

• • •

(Gemensam ingress för SL, FtjN och WÅAB):

Kollektivtrafik till lands och till sjöss

Storstockholms Lokaltrafik/SL, Färdtjänsten och Waxholmsbolaget ansvarar tillsammans för ett omfattande transportsystem som dagligen betjänar länets nära två miljoner invånare. Mer än hälften av alla resor med kollektivtrafik i Sverige görs med SL-trafiken.

Tillförlitlig trafik för långa och korta resor

Enkelhet, pålitlighet och helhetssyn

SL:s mål är att få fler och mer nöjda kunder genom att erbjuda en väl utbyggd, attraktiv och lättillgänglig kollektivtrafik på spår och väg. Verksamheten ska bidra till en långsiktigt hållbar utveckling av regionen. Under året har SL utvecklat en ny målstyrningsmodell som ger en helhetsbild av verksamhetens olika utmaningar. Varumärket SL:s tre kärnvärden vägleder arbetet: enkelhet, pålitlighet och helhetssyn.

SL finansieras till nästan hälften av biljett- och reklamintäkter samt lokalhyror. Skattemedel svarar för den resterande delen. Fem trafikentreprenörer, som upphandlats i internationell konkurrens, sköter den dagliga driften av SL-trafiken. Förutom priset är kvalitets-, säkerhets- och miljökrav avgörande i bedömningen.

Rekordmånga resenärer

I augusti infördes permanent trängselskatt i Stockholm. Skatten, tillsammans med den starka konjunkturen i länet, bidrog till ökat kollektivresande. Genom att utöka

trafiken med nya busslinjer, fler turer och tätare trafik i rusningstid kunde SL ta emot fler resenärer. Andelen resenärer som valde kollektivtrafiken till och från innerstaden ökade under 2007 till 64 procent (61 procent 2006). I oktober slog SL nytt resanderekord; 710 000 resenärer en vanlig vardag. Aldrig tidigare har så många rest med SL-trafiken.

Även biljettintäkterna steg (med 7 procent), en följd av ökat resande, höjda priser och förändringar i biljettsystemet. Enhetstaxan avskaffades och ett nytt zonsystem för hela länet infördes. En helt ny typ av biljett, som köps via mobiltelefon och SMS, lanserades i januari. Dessutom installerades 300 nya biljettautomater. Efter Arbetsmiljöverkets beslut om kontantstopp upphörde biljettförsäljningen ombord på bussarna i april.

Fokus på miljö, trygghet och säkerhet

SL arbetar kontinuerligt med att minska sin miljöpåverkan, bland annat genom ökad användning av förnybara drivmedel. Målet är att 50 procent av SL:s bussar ska drivas med förnybar energi år 2011. Under 2007 sattes ytterligare 10 etanolbussar och 21 biogasbussar i trafik. I Stockholm rullar idag världens största flotta av etanolbussar, 390 stycken, samt ett femtiotal biogasbussar. Biogasen produceras lokalt vid Henriksdals reningsverk.

Trygghetsskapande åtgärder har också hög prioritet. Under 2007 gjordes flera insatser inom detta område – till exempel trygghetskameror i bussar, intelligenta brandlarm, trygghetsvårdar, skadegörelsedatabas samt egendomsväktare som enbart arbetar mot skadegörelse. Systemen knyts samman i SL-trafikens gemensamma, dygnetruntöppna Trygghetscentral.

Betydligt fler nöjda resenärer

Viktigast för kundnöjdheten är att trafiken går i rätt tid. SL:s arbete för att förbättra punktligheten har nu börjat ge resultat. Kvalitetsmätningarna under hösten 2007 visar betydligt fler nöjda kunder jämfört med samma tid 2006. Generellt ger sju av tio resenärer höga betyg.

Den största ökningen märks inom pendeltågstrafiken. Här är 54 procent nöjda – en ökning från 36 procent, hösten 2006. Bland tunnelbaneresenärerna är 71 procent nöjda (+6 procentenheter). Siffrorna för busstrafiken är 71 procent (+1 procentenhet) och för lokalbanorna 82 procent (+5 procentenheter).

En annan viktig faktor för kundnöjdhet är enkel och lätt tillgänglig trafikinformation. Under 2007 förbättrades *www.sl.se* med nya funktioner samt en personlig tjänst; *Mitt SL*. Ett nytt system med realtidsskyltar i busstrafiken samt realtidsinformation via mobiltelefon tas i bruk under 2008.

— — —

("Målporträtt 1", personporträtt, foto + bildtext):

Förbättrad tillförlitlighet i kollektivtrafiken. (*namn på den person vi porträtterar*) är en av många medarbetare som arbetat för att uppfylla landstingets huvudmål för trafikverksamheten 2007 – att förbättra tillförlitligheten. Under året valde allt fler länsinvånare att åka kollektivt. 2007 reste 672 miljoner personer med SL. Totalsiffran för 2006 var 660 miljoner.

-- --
-- --

("Målporträtt 2", personporträtt, foto + bildtext):

Förbättrad tillförlitlighet i kollektivtrafiken. (*namn på den person vi porträtterar*) är en av många medarbetare som arbetat för att uppfylla landstingets huvudmål för trafikverksamheten 2007 – att förbättra tillförlitligheten. Under året ökade andelen nöjda resenärer från 64 procent (2006) till 69 procent 2007. Pendeltågstrafiken hade störst ökning, från 36 procent (2006) till 54 procent 2007.

-- --
-- --

(Faktaruta):

Infrastrukturen knyter samman länet

En väl fungerande infrastruktur är en förutsättning för att resenärerna ska få effektiv service. AB Storstockholms Lokaltrafik och landstinget äger trafiknätets infrastruktur och spårfordon – samt äger, utvecklar och förvaltar depåer för reparation och underhåll. Pendeltågsnätet tillhör statliga Banverket, men nyttjas av SL. De flesta bussar ägs av respektive trafikentreprenör.

Under 2007 gjordes förberedelser inför renovering av Gröna linjens Farstagen, som startar 2008. Dessutom fortsatte upprustningen av Roslagsbanan. Flera nya pendeltåg togs också i drift. Regeringens klartecken för Citybanan kommer att få stor betydelse för SL-trafiken, liksom den planerade utbyggnaden av tunnelbanan från Odenplan till Karolinska Universitetssjukhuset i Solna.

-- --

(Bildtext): SL arbetar löpande med att bättre anpassa fordon, stationer och hållplatser för resenärer med funktionshinder. Några exempel på åtgärder är fler hissar på stationer, insteg i plattformsnivå och taktila stråk på perronger.

(Bildtext): 2007 firade konsten i tunnelbanan – efterkrigstidens största konststatsning i Sverige – 50 år. De första konstverken invigdes på T-Centralen 1957.

(Bildtext): Tunnelbana, bussar, pendeltåg och lokalbanor på ett bräde. SL:s gemensamma biljettsystem, som binder samman fyra olika trafikslag, är i princip unikt i världen.

• • •

Trygga resor som höjer livskvaliteten

Nära samarbete med SL

Färdtjänsten är en liten del av kollektivtrafiken – med stor social och praktisk betydelse. Många av resenärerna skulle inte kunna delta i samhällslivet om inte Färdtjänsten fanns.

Genom att kombinera Färdtjänsten med den ordinarie kollektivtrafiken kan flertalet av resenärerna nyttja landstingets kompletta reseutbud i hela länet. Färdtjänstens nära samarbete med SL fortsatte under 2007. SL och Färdtjänsten flyttade också in i gemensamma lokaler.

Närtrafik och sjukresor

En viktig del av Färdtjänsten är Närtrafiken som ökar tillgängligheten till kollektivtrafiken – och minskar antalet taxiresor. I december startade en ny form av Närtrafik i Årsta. Resenärerna beställer per telefon, bussen hämtar och lämnar på önskad plats. Bussen avgår en gång i timmen och trafikerar ett fyrtiotal gator mellan Årsta och Gullmarsplan.

Under 2007 tog Färdtjänsten över ansvaret för sjukresorna i länet. Färdtjänstresenärer har automatiskt rätt till sjukresor till vård och behandling – övriga länsinvånare om vårdgivaren godkänner detta. Det medicinska behovet styr.

Minskat färdtjänstresande

Trenden med minskat färdtjänstresande fortsatte även 2007. Under året gjorde 69 000 personer 2,8 miljoner färdtjänstresor – en minskning med 3,6 procent jämfört med 2006. Färre resor betyder att Färdtjänsten kan satsa mer på de resenärer som har Färdtjänsten som enda resealternativ. Det övergripande målet för landstinget är att allt fler invånare ska kunna åka med SL.

Huvudorsakerna till att färre reser med Färdtjänsten är satsningen på Närtrafiken samt att SL – och hela samhället – blivit mer tillgängligt och bättre anpassat för funktionshindrade. Nyttjandet av Färdtjänsten är facit på hur samhället lyckas med sitt tillgänglighetsarbete.

I Svenska lokaltrafikföreningens rikstäckande kundbarometer får Färdtjänsten bra omdömen även 2007. 89 procent av taxiresenärerna och 92 procent av de resenärer som åker specialfordon gav bästa eller näst bästa betyg.

Miljöbonus till entreprenörer

All färdtjänsttrafik upphandlas från olika taxi-, buss- och specialfordonsföretag. Genom krav och incitament kan Färdtjänsten styra entreprenörerna. Ett exempel är miljöbonus till entreprenörer som kör med miljöklassade fordon. Antalet miljöfordon har ökat från knappt 500 (2006) till drygt 700 (2007). Resultatet är att användningen av förnybara drivmedel ökar och utsläppen av fossil koldioxid minskar. Från 2008 kommer även tidspassning att premieras med bonus.

(Bildtext): 2007 var det 30 år sedan landstinget tog över ansvaret för Färdtjänsten i länet. Kvaliteten har kontinuerligt utvecklats. Idag ligger fokus på trygga resor, som bland annat betyder gott bemötande och god tidspassning. Mer information på www.sll.se/fardtjanst.

(Bildtext): Närtrafiken är öppen för alla, men vänder sig främst till äldre och funktionshindrade. Närtrafiken utvecklas i samverkan med SL, länets kommuner samt handikapp- och pensionärsorganisationer.

• • •

Båttrafik för en levande skärgård

Skärgårdsbåtar och Djurgårdsfärjor

Sjötrafiken är en väl integrerad del av kollektivtrafiken i Stockholms län. Resenärerna kan byta direkt från SL-buss eller pendeltåg till skärgårdsbåt på många ställen i länet. Båttrafiken i skärgården är omfattande – drygt 30 linjer trafikerar nästan 300 olika bryggor under högsäsong.

Waxholms Ångfartygs AB äger 25 fartyg, men bemanning och drift sköts av privata entreprenörer. En ny driftupphandling genomfördes 2007. Under året togs också beslut att beställa två nya isgående fartyg, med leverans 2009/10.

Trafik året runt

Som en del i landstingets regionplanering har Waxholmsbolaget ett långsiktigt uppdrag att öka turtätheten under vintern. Distansarbete, utökad boende i fritidshus, en allt aktivare turistnäring samt effektivare kommunikationer skapar en levande skärgård året runt.

Antalet resenärer hänger tätt ihop med vädret. En bra respektive dålig sommar påverkar passagerarsiffrorna plus/minus 10 procent. 2007 minskade resandet marginellt. Under året reste 1,7 miljoner passagerare med skärgårdsbåtarna, medan de fyra Djurgårdsfärjorna transporterade 2 miljoner resenärer.

Ökad tillgänglighet

Precis som SL arbetar Waxholmsbolaget kontinuerligt med att öka tillgängligheten för funktionshindrade resenärer. Sedan flera år tillbaka genomförs inventeringar och uppföljningar av tillgängligheten på samtliga fartyg. Idag kan alla fartyg ta ombord rullstolar och permobiler. De nyaste fartygen har även hiss.

Aktivt miljöarbete

Miljöarbetet är en integrerad del av verksamheten. Genom att ställa miljökrav på entreprenörerna – och bevaka utvecklingen av ny miljöteknik – kan Waxholmsbolaget bland annat förebygga föroreningar, minska avfallet och minimera resursförbrukningen. Under 2007 fortsatte arbetet med att introducera förnybara drivmedel, som till exempel biodiesel – syntetisk diesel framställd av förnybara råvaror.

(Bildtext): Waxholmsbolaget är ett välkänt varumärke. Företaget har varit i landstingets ägo sedan 1967, Djurgårdsfärjorna sedan 1970. Mer information på www.waxholmsbolaget.se.

(Bildtext): Bränslepriserna har stor påverkan på kostnadsbilden. Under 2000-talet har priset för bränsle ökat med 300 procent. Under 2007 var ökningen drygt 30 procent.

• • •

Samverkan och planering för en attraktiv storstadsregion

Regional utvecklingsplanering är en av landstingets huvuduppgifter. Genom att planera för regionens utveckling i samarbete med kommuner, myndigheter, näringsliv och organisationer kan landstinget ge både invånare och företag bättre förutsättningar.

Kraftfullt och samordnat utvecklingsarbete

Arbetet med en ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen är i full gång. Den nya planen ska bland annat ge uttryck för regionens samlade viljeinriktning – och på sikt ersätta den nu gällande RUFSS 2001, *Regional utvecklingsplan 2001 för Stockholmsregionen*. Planen tas fram i samarbete med kommuner och andra aktörer. Delaktighet är därför en förutsättning för att planen ska bli gemensam och för att det övergripande processmålet ska nås: att etablera ett kraftfullt och samordnat utvecklingsarbete.

Europas mest attraktiva storstadsregion

Dialogmöten med länets samtliga kommunledningar är exempel på landstingets arbete för att få fram ett kvalificerat underlag för den långsiktiga utvecklingen. I maj 2007 fattade Regionplane- och trafiknämnden beslut om vision, mål och strategier för regionens utveckling samt program för ny regional utvecklingsplan. Visionen är att bli Europas mest attraktiva storstadsregion. De regionala målen handlar bland annat om öppenhet, tillväxt och resurseffektivitet.

Vägledning och strategier

Planarbetet för att ta fram ett samrådsförslag inleddes under 2007. Målet är ett färdigt förslag i maj 2008. Utvecklingsplanen ska konkretisera visionen – och ange hur Stockholmsregionen blir Europas mest attraktiva storstadsregion. Strategier och planeringsinriktningar ger vägledning för det löpande utvecklingsarbetet.

Planens genomförande är en nyckelfråga. Regionens aktörer är eniga om att man tillsammans måste komma längre än i nuvarande RUFSS 2001. För frågor med oklara ansvars- eller samverkansförhållanden kommer Regionplane- och trafiknämnden därför att initiera handlingsprogram för att tydliggöra genomförandet av planen.

— — —

("Målporträtt", foto + bildtext):

Folkhälsoaspekter av regional planering. Tuija Meisaari-Polsa, Samordnare/Social utveckling inom Regionplane- och trafikkontoret, är en av många medarbetare som arbetar för förbättrad folkhälsa i länet. Genom att integrera landstingets Folkhälsopolicy i den regionala utvecklingsplaneringen kan negativa effekter på befolkningens hälsa minimeras. Tanken är att all planering ska resultera i en region med allt bättre hälsa.

— — —

(Bildtext): Den regionala utvecklingsplaneringen är en arena för samlat agerande. Visionen är att bli Europas mest attraktiva storstadsregion. Mer information på www.rtk.sll.se

• • •

Organisation och styrning

Starkt kommunalt självstyre

Stockholms läns landsting är ett av 18 landsting och två regioner i Sverige. Landstingens arbete och inriktning bestäms i ett samspel med staten. Riksdagen stiftar lagarna som styr vad landstingen *måste* göra, till exempel att ansvara för hälso- och sjukvården.

Men det kommunala självstyret ger handlingsfrihet inom andra områden. Förutom rätten att beskatta invånarna kan landstingen i viss utsträckning välja inriktning, arbetssätt och organisationsform. Utöver det lagstadgade ansvaret kan varje landsting själv avgöra vilka frivilliga uppdrag och uppgifter man vill ta på sig.

Fullmäktige och styrelse

Landstingets högsta beslutande instans är *Landstingsfullmäktige* – som bland annat fastställer budget, skattesats samt patient- och trafikantavgifter. Här finns de 149 ledamöter som väljs i landstingsvalet vart fjärde år, och som har väljarnas förtroende att leda verksamheten under en mandatperiod.

Fullmäktige utser *Landstingsstyrelsen* som leder och samordnar landstingets verksamhet. Det löpande arbetet leds av ett antal nämnder och styrelser som också väljs av Landstingsfullmäktige.

För att genomföra politikernas beslut arbetar sedan landstingets medarbetare för att se till att uppdragen blir utförda – i egen regi eller via privata leverantörer. Inom landstingets organisation finns, förutom personal som arbetar direkt i vårdverksamheten, även tjänstemän som arbetar med administrativt stöd samt forskning och utveckling.

(Illustration): Organisationsschema

Politisk ledning

Fotografier av Landstingsstyrelsen ...

• • •

Här börjar bakvagnen, med Förvaltningsberättelsen ...